

Når «Ole» får straff for å bryte regler han ikke har vært med på å lage selv blir han sint. Han skjønner sjelden hva han har gjort for å ende opp som syndebukken. FOTO: NTB Scanpix

Den autoritative voksne

«Ole» er en gutt som stadig kommer i konflikt med barn og voksne i barnehagen. Dermed blir han straffet og avvist, og problemet blir større.

Viten

Heidi Omdal førsteamanuensis ved Institutt for pedagogikk, Universitetet i Agder.

Oppdatert: 07.mar. 2014 14:23

Læ

Det er samling i barnehagen og «Ole» på fem år sitter mellom to jevnaldrende gutter på benken i garderoben. Det er tolv barn og tre voksne til stede i rommet, deriblant Signe som leder samlingen. I dag skal de lese en billedbok sammen. De starter med å synge en sang, og så finner Signe frem en billedbok. Ole vrir seg på benken og knuffer bort sidemennene sine. De to guttene begynner å klage på at Ole dytter dem. Da roper Ole: «Jeg ser ikke! Jeg ser jo ingenting!» Han hopper ut på gulvet og drar til seg boken. Signe tar den tilbake, ser strengt på Ole og sier bestemt: «Gå og sett deg på plassen din! Du må vente på tur sånn som de andre.»

Da begynner Ole å hyle alt han kan og slår vilt rundt seg. De andre barna prøver å beskytte seg, og en av de andre voksne i rommet bærer Ole sprellende med seg ut og lukker igjen døra. Hun prøver å snakke med ham og forklare at han ikke får lov til å bli så sint bare fordi at han må vente. Han får heller ikke lov å dytte andre barn på benken. Ole holder seg for ørene og dytter vekk den voksne. «Nei vel, da kan du bare sitte her og tenke over hva du gjorde», sier hun og går inn til de andre igjen.

Ole blir værende igjen alene.

Det trygge barnet

En autoritativ oppdragerstil gir barn de mest gunstige forutsetningene for å utvikle trygg tilknytning til omsorgspersonene. Det viser forskningen til blant andre [Diana Baumrind fra 1991 om foreldrestiler og barn og unges utvikling](#).

Den voksne har da positiv kontroll, setter tydelige grenser og har klare forventninger til barnet, samtidig som de er varme og aksepterende. Barn som møter autoritative voksne som lytter til deres behov og ønsker, samtidig som de tar en voksenkontroll for å ivareta fellesskapets interesser, lærer seg sosialt akseptable normer for atferd. Barna lærer seg å vente på tur, å være vennlige, å ta initiativ og møte nye utfordringer med nysgjerrighet, interesse og selvtillit. Den autoritative voksne hjelper barna til å bli bevisst følelsene sine og klare å regulere dem på en hensiktsmessig måte i samspill med andre.

Ole som «problem»

Ole er en gutt som stadig kommer i konflikt med barn og voksne i barnehagen. Han har lett for å hisse seg opp for tilsynelatende små bagateller, tenker lett at han blir urettferdig behandlet og bruker da både fysisk og verbal makt for å få viljen sin. De andre barna er litt redd for Ole og vil ikke leke med han.

Gutten er stadig tema på de ukentlige møtene til de voksne på barnehageavdelingen, og de har formidlet til Oles foreldre at de strever med å vite hvordan de skal møte han på en god måte.

Foreldrene strever med det samme hjemme, der aggresjonen hans ofte går ut over søsknene.

Den autoritære

En mer autoritær voksenstil, der den voksne har høy grad av kontroll, men liten eller moderat grad av varme, innebærer at barnets atferd formes og evalueres etter absolutte standarder. Den autoritære voksne tilkjemper seg autoritet gjennom å forvente at barnet føyer seg etter de regler den voksne har laget, uten å ha drøftet dem med barnet eller å ha forsøkt å ta barnets perspektiv. Den voksne bruker straffetiltak hvis barnet bryter reglene. Det er liten gjensidighet mellom den voksne og barnet, og barnet kan i et slikt subjekt-objekt forhold vise irritabilitet og bli konfliktorientert, vise liten glede og bli enten passiv eller utagerende.

En autoritær oppdragerstil kan føre til at barn blir mer sårbare og usikre i møte med nye og utfordrende situasjoner.

Ettergivende voksne

En ettergivende voksenstil preges av mye varme og fokus på positive relasjoner mellom voksne og barn. Barnet får stor grad av innflytelse på hva som skal være gjeldende standarder, normer og regler i miljøet. En ettergivende voksen har liten kontroll over barnets atferd, setter få grenser og er utydelig på sine krav og forventninger til barnet. En ettergivende oppdragerstil mangler gjerne struktur og kan føre til usikkerhet hos barn. Barna kan bli impulsive, aggressive og ute av kontroll, eller fornøyde og utadvendte hvis de klarer å drive seg selv på en god måte.

Forsømmelsens konsekvenser

En forsømmende voksen viser liten grad av varme og er lite opptatt av å bygge gode relasjoner til barna, i tillegg til å ha liten kontroll og være grenseløs i sin oppdragerstil. Den voksne overser barnas behov, lytter ikke til dem, virker kald og likegyldig og fyller ikke omsorgsrollen. Den voksne svikter sitt mandat som oppdrager når vedkommende ikke har noen forventninger til aldersadekvat atferd eller ansvarlighet hos barn. Denne omsorgssviktende oppdragerstilen gir de mest alvorlige konsekvensene for barnets utvikling og fører til mistilpasning på alle utviklingsområder: intellektuelt, følelsesmessig, sosialt, språklig og fysisk.

«Være Sammen»

Stadig flere barnehager og foreldre jobber nå målrettet med å utvikle seg til å bli mer autoritative omsorgspersoner for barn. Hensikten er å styrke kvaliteten på de sosiale relasjonene mellom voksne og barn og mellom barna gjennom å bygge opp en grunnmur av relasjonsvarme å møte barna med. Over 250 barnehager deltar idag aktivt i endringsarbeidet «Være Sammen». Jeg har fulgt Være Sammen og [evaluert prosessen](#) og resultatet av å implementere den autoritative voksenrollen i barnehagen.

Målet er at barna skal møte en felles væremåte og et likt reaksjonsmønster fra alle de ansatte i barnehagen og foreldrene hjemme, slik at de opplever forutsigbare voksne og en sammenheng mellom de ulike arenaene de oppholder seg på. Dette kan gi barn en følelse av trygghet i hverdagen.

En ansatt i en av prosjektbarnehagene ga følgende intervjuuttalelse om betydningen av innføringen av den autoritative oppdragerstilen i barnehagen:

«Hvis folk spør hva er spesielt med din barnehage? Så blir du litt sånn eh ..., men nå har vi faktisk noe. Dette ligger til grunn hos oss, dette er våre verdier. Det er veldig håndfast».

Hva lærte Ole?

Hva kunne de voksne gjort annerledes i situasjonen med Ole, slik at det ikke endte med at alle parter satt igjen med en følelse av nederlag? Kunne den voksne som tok ut Ole møtt han på en empatisk og innlevende måte som etter hvert kunne åpnet opp

for dialog, samtidig som hun satte tydelige grenser for å hjelpe han å forstå fellesskapets normer for atferd? Hvordan kunne den voksne bli en positiv rollemodell for Ole, i stedet for å bruke straff og irettesettelse, og dermed sette han i et dårlig lys overfor de andre barna?

Det er et dilemma i samvær med barn som er utfordrende i sitt uttrykk og har sterke følelser som de ikke klarer å kontrollere uten voksenhjelp at voksne gjerne blir autoritære og bruker time-out, slik som ble tilfellet i denne situasjonen. Impulsstyrte barn forstår kanskje ikke hva som fikk den voksne til å reagere som hun gjorde, og ser kanskje ikke sammenhengen mellom sin egen og andres atferd.

Hva lærte egentlig Ole av å bli straffet og avvist på denne måten? Han fikk kanskje bare bekreftet sitt negative selvbilde og opplevelse av at ingen forsto ham denne gangen heller.

Alternativet

En alternativ reaksjonsmåte kunne vært at den voksne, når situasjonen hadde roet seg og Ole var mottakelig for å snakke, gikk gjennom hendelsen med ham. For å utforske nærmere hvordan han opplevde situasjonen og om han hadde noen tanker rundt hvordan den kunne vært løst på en bedre måte. Poenget er å gi Ole et handlingsrepertoar som sikrer han inkludering i barnegruppen og hindrer utestenging og gjentatte negative tilbakemeldinger fra andre. De voksne må kjenne barnet så godt at de vet hva som kan provosere ham og prøve å unngå at det skjer. De må ha et kontinuerlig fokus på å være varme relasjonsbyggere for å kunne sette grenser på en god måte.

I samspill med Ole gir forutsigbarhet, en klar struktur, faste rammer og varme voksne tryggheten som skal til for å unngå aggressivitet og manglende mestring i når han skal være med andre barn og voksne. En voksen kan for eksempel sitte ved siden av Ole i samling og hjelpe ham med å vente på tur og hindre at han knuffer borti de andre når han blir frustrert over noe. Den voksne må hele tiden analysere situasjonen, aktivt forebygge og være forut for mulige konflikter som kan oppstå, i stedet for å komme i etterkant hvis hun skal være en autoritativ omsorgsperson for Ole.

Tid til hvert barn

Banking time, eller en systematisk planlegging av lystbetont tid sammen med enkeltbarn, der målet er å styrke relasjonen, varmen og de følelsesmessige båndene mellom barnet og den voksne, er det første og mest sentrale tiltaket når barn viser utfordrende eller avvissende atferd. Dette skriver Robert Pianta om i boken [Enhancing relationships between children and teachers](#).

Forskeren Richard Tremblay hevder i artikkelen «[Developmental origins of disruptive behaviour problems](#)» fra 2010 at effekten av å lære en ny atferdsstrategi er størst og mest gjennomgripende når den starter tidlig. Han hevder også at aggresjonsnivået i et menneskes liv er høyest i de tidlige leveårene, rundt alderen to til fire år. Dette underbygger fokuset vi har i dag på tidlig, forebyggende innsats, i stedet for en «vente-og-se»-holdning.

Det er særlig de barna som er utfordrende å komme i dialog med som trenger varme og empatiske voksne mest. Allikevel får gjerne disse barna færrest erfaringer med positiv kontakt og nære relasjoner til en voksen, fordi de har en tendens til å skyve andre bort og gjøre andre usikre. Gjennom å investere i relasjonen til barnet og få positive opplevelser sammen ut fra det barnet viser interesse for får den voksne mer å gå på når relasjonen blir utfordrende, som for eksempel i grensesettingssituasjoner. Barn godtar lettere grenser og krav fra en voksen de har tillit til og som viser dem respekt enn fra voksne som ikke bryr seg om dem, bruker makt eller er utydelige i sine forventninger til dem.

Å klare å se Ole

For Ole kunne en voksen i barnehagen og en av foreldrene hjemme bevisst satt av en time daglig, der barnet og den voksne gjorde noe sammen som de visste at Ole likte. Slik kan de bygge opp Oles positive relasjoner og positive forventninger til voksne. Hvis det oppstår situasjoner der Oles ønsker og behov kommer på kollisjonskurs med det de har blitt enige om på forhånd, eller bryter med sosialt akseptable normer, har den voksne fullt fokus på å møte disse utfordringene på en varm og tydelig måte overfor barnet.

Barnet og den voksne drøfter i en slik situasjon premissene for aktiviteten og hvilke normer som gjelder på en måte som ivaretar Ole som person med hans tanker, følelser og oppfatning av virkeligheten. Samtidig må den voksne være konsekvent og tydelig i forhold til det de hadde avtalt på forhånd og ikke la seg vippe av pinnen av insisteringer fra Ole. Når barnet opplever at den voksne har positiv kontroll i situasjoner der han selv blir usikker og derfor utfordrer den voksne, overbevises han om hva som er hensiktsmessig å gjøre. Ole kan da bruke positive erfaringer fra samspill med en voksen som han stoler på at vil han vel som referanse til å håndtere fremtidige frustrasjoner.

Den voksnes tolkning

Vi voksne er forskjellige og har opplevd ulike oppdragere fra vår egen oppvekst som vil prege hvem vi er i dag og hvordan vi møter barn. Alle har vi vår egen forestilling, tanker og holdninger rundt oppdragerrollen som styrer hvordan vi er i samspill med barn. Av og til trenger vi veiledning fra andre i forhold til å bli bevisst hvorfor vi gjør som vi gjør, slik at vi kan møte barn på en

mer likeverdig og respektfull måte. Kanskje trigger barnet noe i oss som vi ikke vil vedkjenne oss, fordi det rører ved noe som er vondt og vanskelig fra vi selv var barn.

Det er viktig å klare å sette ord på dette i en barnehage eller mellom foreldre hjemme, og ha et like stort fokus på seg selv som på barnet i samspillet for å få til en endring i relasjonen. Barnet er aldri et problem i seg selv, det er den voksnes tolkning av barnets atferd, og evne til å leve seg inn i barnets opplevelse og ta den andres perspektiv, som skaper betingelser både for barnets og den voksnes videre utvikling.

Publisert: 09.mar. 2014 06:00

OM AFTENPOSTEN VITEN

Viten er Aftenpostens satsing på forskning og vitenskap, der forskere fra hele landet bidrar med artikler, debatt og essays.

Vil du bli Viten-forfatter? Vi søker forskere og akademikere innen alle fagfelt som vil skrive om egen forskning eller formidle aktuelt vitenskapsstoff.

Kontakt mina@aftenposten.no

KILDER

«[Parenting styles and adolescent development](#)» i *The Encyclopedia of adolescence* utgitt av Garland Press-

«[Developmental origins of disruptive behaviour problems: the 'original sin' hypothesis, epigenetics and their consequences for prevention](#)» i *Journal of Child Psychology and Psychiatry*-

[Enhancing relationships between children and teachers](#) utgitt av American Psychological Association.

«[Være sammen: kompetanseløft i barnehagen: rapport fra evalueringen av deltageres vurderinger, opplevelser og erfaringer med kompetanseheving og kvalitetsutvikling i pilotbarnehagene i Være Sammen implementeringsåret 2011-2012](#)» utgitt av Universitetet i Agder.

FORFATTEREN

[Heidi Omdal](#) er førsteamanuensis ved Universitetet i Agder, Institutt for pedagogikk. Hun er førskolelærer med doktorgrad i spesialpedagogikk. Hun forsker og formidler i forhold til tause barn, sosiale-emosjonelle vansker, utviklingsstøttende kommunikasjon og relasjonsarbeid, tidlig innsats, utvikling av profesjonelle læringsfelleskap og evaluering av innovasjonsarbeid i barnehage og skole.

Doktorgradsarbeidet ble finansiert gjennom en stipendiatstilling ved Universitetet i Stavanger, Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning.